

njegovu smjenu. Marković je svjedočio kako mu je Tuđman to izjavio na sastanku u Zagrebu, ali je Milošević kao dokaz predočio dnevnik Markovićeve kabineta tijekom tog vremena, gdje ne postoji zabilješka o tom sastanku. Načelnika KOS-a Vasiljevića kao svjedoka optužbe optužio je za lažno svjedočenje o odgovornosti političkoga vodstva Srbije za slanje jedinica iz Srbije na ratišta u Hrvatskoj zbog straha od progona. Svjedočenje vođe pobunjenih hrvatskih Srba Milana Babića ocijenio je kao iznošenje neistina zbog ucjene Haškoga tužiteljstva, a nakon te spoznaje i vlastitog poniženja počinio je samoubojstvo u pritvoru.

Borisav Jović je u ovome djelu ostao na svojim starim političkim pozicijama što se tiče velikosrpskog projekta na čelu s Miloševićem. Slovenija i Hrvatska su, usprkos demokratskim procedurama koje su provele uoči izdvajanja iz Jugoslavije, "nasilni secesionisti", srbijanska agresija na susjedne države i narode je opravdana, zločini srbijanskih postrojbi počinjeni prema njima često su "navodni". U uroti protiv Srbije, kršeći međunarodno pravo, veliku je ulogu imala i međunarodna zajednica. Jedina autorova zamjerka Miloševiću je djelovanje na unutarnjem političkom planu Srbije – zbog političke samovolje, utjecaja Miloševićeve supruge na politiku i slabe demokratizacije političkoga sustava Srbije. Bez obzira na sve Jovićevo je djelo svjedočanstvo o srbijanskom političkom vođi i političkom životu u Srbiji koje donosi mnoge detalje toga vremena potrebne za istraživanje ove problematike.

DOMAGOJ KNEŽEVIĆ

Đorđe BUBALO, Katarina MITROVIĆ, Radmila RADIĆ, *Jurisdikcija katoličke crkve u Sremu*, Službeni glasnik, Beograd 2010., 326 str.

Hrvati u istočnome dijelu Srijema našli su se raspadom Jugoslavije odvojeni državnom granicom od svoje matične Đakovačko-srijemske biskupije, odnosno Hrvatsko-slavonske metropolije. Stoga je Sveta Stolica niz godina pokušavala naći rješenje koje bi najviše odgovaralo tamošnjim katolicima, čiji je broj prepolovljen kao posljedica iseljavanja i progona kojima su bili izloženi od 1991. do 1995. godine. Tako je 1999. osnovan posebni Srijemski vikarijat (u sklopu Đakovačke i Srijemske biskupije), a 2008. utemeljena je zasebna Srijemska biskupija sa sjedištem u Sremskoj Mitrovici. Ona je i dalje ostala sufragana Đakovačke dijeceze, sada uzdignute na rang Đakovačko-osječke metropolije i nadbiskupije. Unatoč tome nova biskupija nije dio Hrvatske biskupske konferencije, nego Međunarodne biskupske konferencije sv. Ćirila i Metoda, koja obuhvaća rimokatoličke i grkokatoličke dijeceze na području Crne Gore, Makedonije i Srbije. Tim je potezom Sveta Stolica, u skladu sa svojom tradicijom, samo potvrdila već postojeću političku realnost. Status Srijemske biskupije kao sufragana Đakovačke nadbiskupije očuvan je samo kao potvrda i spomen na čvrstu višestoljetnu političku i etničku povezanost tih dvaju prostora.

Knjiga *Jurisdikcija katoličke crkve u Sremu*, izdana u suautorstvu troje srpskih povjesničara, a tiskana uz potporu Ministarstva vjera Srbije, predstavlja koristan do-

prinos raspravi o ovom pitanju, dosad zanemarenom u stručnoj, a pogotovo u široj javnosti. Autori ove sinteze već u uvodu navode njezin osnovni cilj: dokazati neopravdanost daljnje pripadnosti Srijemske biskupije Đakovačko-osječkoj metropoliji, odnosno predočiti argumente za njezino priključenje Beogradskoj crkvenoj pokrajini. Osnovni razlog za takvu promjenu po njima je potreba da svi katolici unutar granica Srbije budu podložni beogradskom nadbiskupu kao najvišem katoličkom velikodostojniku u toj zemlji.

U knjizi se dalje kronološkim redom obrađuje crkvena povijest Srijema od antike i razdoblja ranoga kršćanstva do današnjih dana.

U prvom poglavlju autor Đorđe Bubalo obrađuje povijest Crkve u Srijemu od pojave kršćanstva, zatim u doba ugarske vlasti, kada se uspostavlja redovna crkvena hijerarhija na tom području, idući sve do razdoblja osmanlijskih osvajanja. Uočljiva je težnja autora da relativizira ili potpuno ospori bilo kakvu prisutnost Hrvata u Srijemu u srednjovjekovnom razdoblju, upuštajući se pritom na više mjesta u oštro kritiziranje hrvatske historiografije.

Sljedeće poglavlje pod naslovom "Rano moderno doba" (autorica Katarina Mitrović) bavi se crkvenom poviješću Srijema od pada pod osmansku vlast u prvoj polovici XVI. stoljeća, zatim sporovima o crkvenoj jurisdikciji nad tim područjem, koji su nastali kao rezultat nesređenih političkih prilika u osmanskom razdoblju, te razdobljem nakon uspostave habsburške vlasti u Srijemu, kada dolazi do obnavljanja samostalne Srijemske biskupije. Taj je vremenski okvir posebno značajan jer se u njemu formira etnička i vjerska slika Srijema koja se održala sve do kraja XX. stoljeća. U ovom dijelu knjige opisuje se i povijest Srijemske biskupije u razdoblju njezina djelovanja kao samostalne dijeceze, sve do ujedinjenja s Bosanskom (Đakovačkom) biskupijom, do kojeg je došlo zbog loše materijalne osnove i malog broja vjernika u Srijemu.

U trećem poglavlju ("XIX i XX vek"), autorice Radmile Radić, obrađuju su događaji vezani uz crkvenu povijest Srijema od ujedinjenja Srijemske s Bosanskom (Đakovačkom) biskupijom 1773. godine pa sve do raspada Jugoslavije i promjena u ustrojstvu Katoličke crkve kao posljedice nove političke realnosti. Autorica je posebnu pozornost posvetila razdoblju između dvaju svjetskih ratova, kad se prvi put nakon dva stoljeća javljaju prijedlozi o promjenama crkvenih granica na tom području te izravnom priključenju istočnoga dijela Srijema Beogradskoj nadbiskupiji. Svi su ti prijedlozi detaljno obrađeni i prikazani u ovom poglavlju kroz opis pregovora o konkordatu između Kraljevine SHS (poslije Jugoslavije) i Vatikana. U konačnom i nikad provedenom prijedlogu konkordata između Kraljevine Jugoslavije i Vatikana (potpisanom 1935., a povučenom 1937. godine uslijed otpora u Srbiji) te su promjene ipak bile ograničene samo na izdvajanje grada Zemuna iz Đakovačke (ili Bosanske) biskupije i njegovo priključenje Beogradu. Iste su se zamisli, nakon privremenog zastoja uzrokovnog Drugim svjetskim ratom, ponovno javile i u komunističkom razdoblju. Pitanje crkvene pripadnosti Novog Beograda izazvalo je raspravu unutar struktura Katoličke crkve. To se najočitije pokazalo na zasjedanju Biskupske konferencije Jugoslavije u jesen 1969., kada su se biskupi iz Hrvatske oštro suprotstavili bilo kakvoj, pa i najmanjoj, izmjeni crkvenih granica u Srijemu, što je iz praktičnih razloga predlagao beogradski nadbiskup Bukatko. Jedno zapravo unutarcrkveno i tehničko pitanje opet se pokazalo neodvojivim od političkih i etničkih sporova u zemlji.

Zadnji i pomalo sporan dio knjige poglavlje je nazvano "Epilog", s podnaslovom "Sremska biskupija pod Đakovom ili Beogradom?", autora Đorđa Bubala. U njemu se ukratko ponavlja povijest crkvenih jurisdikcija na srijemskom prostoru te detaljnije obrazlažu razlozi protiv daljnje pripadnosti Srijemske biskupije Đakovačko-osječkoj metropoliji, odnosno razlozi za njezinu pripadnost Beogradskoj metropoliji. Pritom autor povremeno izlazi iz znanstvenih okvira na područje pomalo subjektivnih ocjena, pa osporava prava Đakovačke nadbiskupije u istočnome Srijemu s geografskih, geostrateških, nacionalnih, povijesnih i državno-pravnih stajališta. Tako unaprijed pokušava preduhitriti logičnu usporedbu koja se nameće čitaocu nakon što pročita njegove navode u prilog jurisdikciji Beograda nad Srijemom. Riječ je o činjenici da ni granice jurisdikcije SPC-a nisu usklađene s državnim granicama, u čemu autor pak ne vidi ništa sporno. Na primjer, iako od 1991. godine postoji zasebna srpskopравoslavna Osečkopoljska i baranjska eparhija sa sjedištem u Dalju, koja obuhvaća područja Baranje, istočne Slavonije i dijela Srijema unutar Republike Hrvatske, Ilok i Tovarnik pravno pripadaju Sremskoj eparhiji sa sjedištem u Sremskim Karlovcima, dakle u drugoj državi. Autor odriče mogućnost takvih usporedbi, tvrdeći da je SPC nacionalna crkva, pa stoga nije nužno da slijedi državne granice, dok istodobno to pravo uskraćuje Katoličkoj crkvi kao nadnacionalnoj organizaciji.

U prilogu knjige su prijevodi "Epiloga" na engleski i talijanski jezik, iz čega je očito da autori taj dio knjige smatraju i najvažnijim. Završnom dijelu knjige također je priložen niz karata koje pokazuju promjene crkvenih nadležnosti na području Srijema od antike do današnjih dana. Koristan je i iscrpan popis postojeće literature vezane uz crkvenu i opću povijest Srijema.

Najveća vrijednost knjige *Jurisdikcija katoličke crkve u Sremu* svakako je ta što detaljno obrađuje jedno znanstveno slabo pokriveno temu kako u Srbiji, tako i u Hrvatskoj. Iako se o nekim stavovima autora može polemizirati, osobito u završnom dijelu u kojem se iznose njihovi argumenti za promjenu sadašnjega crkvenog ustrojstva u Srijemu, knjiga je u cjelini svakako vrijedan doprinos na temu suvremene povijesti Katoličke crkve, njezina teritorijalnog ustrojstva te njezinih reakcija na političke promjene u prostoru u kojem djeluje. U svakom slučaju knjiga predstavlja kvalitetnu podlogu za daljnju raspravu o ovom pitanju, dosad zanemarenom u stručnoj, a pogotovo široj javnosti.

GORAN MLADINEO

Klaus BUCHENAU, *Kämpfende Kirchen. Jugoslawiens religiöse Hypothek, Erfurter Studien zur Kulturgeschichte des Orthodoxen Christentums, Band 2.*, Peter Lang GmbH-Europäischer Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main 2006., 254 str.

Njemački znanstvenik Klaus Buchenau, poznat po studiji o katoličanstvu i pravoslavlju u Jugoslaviji između 1945. i 1990., objavio je 2006. godine knjigu koja sadrži osam radova posvećenih odnosima dviju jugoslavenskih država s Katoličkom i Srp-